

УЧИЛИЩЕТО – ЦЕНТЪР В ОБЩНОСТТА: НОВ ИЛИ ДОБРЕ ЗАБРАВЕН МОДЕЛ НА РАБОТА В УЧИЛИЩАТА

Николай Михайлов
Национална мрежа за децата

Резюме. Статията представя модела „Училището като център в общността“ и неговото приложение в България. Моделът се основава на разбирането, че училището работи най-добре, когато е органична част от общност от ученици, учители, родители, организации и институции, които си помагат в постигането на пълноценното развитие на децата на общността.

Сърцевината на подхода са девет стандарта за качество на общностните училища: Лидерство, Партньорство, Социално включване, Услуги към общността, Доброволчество, Учене през целия живот, Развитие на общността, Включване на родителите и семейството и Училищна култура, пояснени с индикатори и примери за дейности. Стандартите са инструмент за самооценка на нуждите и ресурсите на училището, целеполагане, планиране и измерване на постижения.

Моделът е създаден от международна група от неправителствени организации и се прилага в четиринасет държави в Европа и Азия. От 2015 г. се изпробва в тринадесет български училища. Българските участници оценяват високо възможността да работят системно по създаването на връзки с общността, да обменят и обсъждат опит. Очертават се както приоритетни за България стандарти, така и такива, които изискват преработка и адаптиране към контекста. Голямото предизвикателство е в преминаването на идеята за общностното училище от проект в процес на организационна и културна промяна.

Keywords: community schools, life-long learning, social integration

Началото

От есента на 2014 г. България е член на една нова общност – на страните, в които се прилага и развива моделът „Училището като център в общността“ (community school)¹⁾. Моделът е основан на една интуитивна и изпробвана в практиката идея – че училището работи най-добре, когато е органична част от активна общност от ученици, учители, родители, организации и институции,

които си помагат в постигането на общ приоритет: пълноценното развитие на децата на общността.

Тази идея е едновременно тривиална и предизвикателна. Тривиална, защото позитивното детско развитие, очевидно, е резултат от общи усилия и не може да бъде разпределено по график между семейство, училище и институции; както се казва в една древна поговорка, „нужно е цяло село, за да се възпита едно дете“. Тривиална е и защото много от най-добрите училища „просто“ работят по този начин.

Но идеята е и предизвикателна, защото в общество на услугите, експертите и институциите понятието за училище често е изместено в посока предоставяне на специализирана услуга със стандартизирано качество срещу заплащане под формата на данъци и такси. Дебатът дали училището трябва да обучава, или да възпитава (неразрешен и в новия Закон за предучилищното и училищното образование), е проява на това разделително мислене.

Моделът

Но как постигаме училище, работещо заедно с цялата общност за позитивно и цялостно детско развитие? Един възможен отговор дава моделът „Училището като център в общността“. Към момента моделът се прилага в 14 страни, сред които Великобритания, Босна и Херцеговина, Полша, Чехия, Молдова, Украйна, Русия, Армения, Казахстан и Монголия. Богатият и разнообразен опит от приложението му в тези страни подхранва и постоянното усъвършенстване на модела, за да може той да бъде едновременно адекватен в различни културни и политически контексти и обща база за сравнение между училищата.

Сърцевината на модела „Училището като център в общността“ са девет стандарта за качество на общностните училища: Лидерство, Партньорство, Социално включване, Услуги към общността, Доброволчество, Учене през целия живот, Развитие на общността, Включване на родителите и семейството и Училищна култура. Стандартите са пояснени с индикатори и примери за дейности. Чрез тези стандарти едно училище, което се стреми към изграждане на здрави връзки с общността, може да оценява ресурсите и нуждите си, планира дейности и прави самооценка на постигането на желаните цели. Много важна идея зад понятието „стандарти“ е, че те са средство за самооценка и развитие, а не още един от многото инструменти за външно оценяване и контрол върху училището. Стандартите са с „отворен код“ в поне два смисъла на понятието: училищата могат да ги допълват с примери и индикатори от собствения си контекст, които да използват за самооценка; стандартите, с философията си на международен проект, са постоянно подложени на рефлексия, оценка и подобряване с оглед реалния опит в различни национални рамки.

Моделът „Училището като център в общността“ изглежда особено подходящ за българските условия, характеризиращи се със сериозни проблеми както на семейно, така и на общностно ниво. Много семейства са непълни като подкрепяща среда за децата поради разводи, изоставяния или далечна работа. От друга страна са социално-икономическите проблеми, като липса на поминък в малките населени места, недостатъчното финансиране на училищата и маргинализирането на групи и индивиди. Всичко това налага убеждението, че отделните родители и семейства, училището или институциите не могат да се справят сами и да изпълняват в пълнота своите функции, ако не разчитат на силна подкрепа помежду си. В България общностните училища могат да допринесат не само за академичните резултати на учениците си, а и да участват активно в живота на общността и да помогнат за социалното развитие на местно ниво.

С тези цели и надежди в началото на 2015 г. Национална мрежа за децата¹⁾ стартира проект, чрез който да приложи модела „Училището като център в общността“ в България. Тринадесет училища бяха избрани чрез конкурс между 167 кандидати за своята изключително активна работа в общност. Училищата бяха запознати с модела и подкрепени с модератори – консултанти от НМД, които да им помагат в прилагането на стандартите. Чрез проекта тези училища ще могат да изпробват модела, да подобрят своите връзки с общността и да споделят своя опит в изграждането на учещи общности. Училищата картографират ресурсите на общността, планират стратегически работата си по стандартите, а от лятото на 2015 г. изпълняват свои малки пилотни проекти по привличане на общността чрез доброволчески акции, летни училища, инициативи за деца и родители, разширяване на партньорствата с бизнеса, гражданския сектор и много други. НМД се надява с приключването на проекта през лятото на 2016 г. да стартира нов цикъл на разширяване на общностните училища, в който пилотните училища ще играят ролята на ментори на новите училища, които ще се включат в работата по този модел.

От проект – към промяна на нагласи

Какъв е опитът от работата по модела до момента? Впечатляващ е ентузиазмът на училищата от възможността да обсъждат, опитват и споделят нови идеи и практики за изграждане на връзки с общността. За избраните именно заради силната си работа с общността училища проектът е възможност съзнателно и целенасочено да мислят и дискутират какво означава общност и как се изгражда; да подредят и систематизират опита си, да го направят инструмент за усъвършенстване на училището като среда за развитие. В този смисъл, стандартите са много полезни със своята систематичност и с базата за сравнение, с общия език, които дават на една мрежа от съмишленици. Тъкмо поради богатия опит от работа в общност на участващите училища едно от

предизвикателствата пред проекта е да премине отвъд преформулирането на многото съществуващи местни практики в новите термини на модела, към по-дълбока организационна промяна в училищата, за по-непривично отваряне към общността като равностоен партньор на училището. В това отношение процесът на прилагане на модела е не по-малко важен от продукта. Както всеки проект за трансформация на отношения, въпросът „как?“ е даже по-значим от „какво?“. Екипът на НМД полага специални усилия работата по модела да бъде по-включваща и демократична – да ангажира по смислен и значим начин самата общност – родители, ученици, учители, партньори, така че желаната цел да съответства на пътя към нея. Именно такъв процес може да доведе и до по-дълбока промяна към общностно училище; защото то е не само въпрос на организационна, но и на културна трансформация. Екипът на НМД, от своя дългогодишен опит в работата по образователните политики, подхожда с разбиране към факта, че идеалът на общностното училище трябва да се впише в реалността на зададена отгоре централизация на всички нива на образователната система. За нас е важно да помогнем на училищата да мобилизират всички общностни ресурси в подкрепа на децата, но все пак не бихме искали училището да бъде център *на*, а център *в* общността. Уважаваме училищата, които с отдаденост и идеализъм са се превърнали в Институция в своите пренебрегвани общности, но се надяваме тези общности да станат по-силни чрез споделеното лидерство на училищата си.

Сред деветте стандарта за общностни училища най-голям интерес до момента предизвиква включването на родителите и семейството, следван от партньорството и доброволчеството. Това са теми, които училищата осъзнават като ключови, но незадоволителни, а същевременно достатъчно близки до опита им, за да подлежат на планиране и целепологане. Очертават се и полета, в които стандартите, като продукт на други образователни контексти, не са пълно приложими към опита и степените на свобода на българските училища. Една от целите на проекта е именно да адаптира стандартите към българската действителност, за да може тя да бъде променена отвътре.

Училищата са добра отправна точка за стартиране на промяна поради енергията на младите хора – децата и учениците. Когато те са подкрепени не само от семействата и учителите си, но и от цялата общност и когато целта е обща и споделена, промяната става възможна и осъществима.

БЕЛЕЖКИ

1. www.nmd.bg
2. Преводът „Училището като център в общността“ е на Национална мрежа за децата и не претендира за изчерпателност. Има и други възможни

варианти, но ние държахме да предадем идеята за общност и за това, че училището е институция с признат авторитет, която може да играе ролята на център в тази общност. За сравнение, на руски например преводът на community schools е „обществено активни училища“, което според нас не предава напълно смисъла.

COMMUNITY SCHOOLS: A NEW OR WELL FORGOTTEN SCHOOL MODEL IN BULGARIA

Abstract. The article presents the “School as the Center of the Community” model and its implementation in Bulgaria. The model is based on the assumption that the school functions at its best when it is an organic part of a community of students, teachers, parents, organizations and institutions who support each other in the pursuit of the community children’s holistic development.

At the core of this approach are nine Standards for community schools: Leadership, Partnership, Social Inclusion, Services, Volunteering, Lifelong Learning, Community Development, Parent Engagement, and School Culture; all of them articulated with indicators and examples. These Standards are a tool for self-evaluation of a school’s needs and resources, for goal-setting, planning, and outcome measurement.

The model was created by an international group of non-profits and is currently used in fourteen countries in Europe and Asia. Since 2015 the model has been piloted in thirteen Bulgarian schools. The Bulgarian participants appreciate the opportunity to work in a systematic way on building community relationships, to exchange and discuss work experiences. Some of the Standards have already emerged as especially significant for the Bulgarian context, while others seem to require adaptation. The greatest challenge is in the transformation of the community school idea from a project to a process of lasting organizational and cultural change.

✉ **Mr. Nikolay Mihaylov**
National Network For Children
58, Vitosha Blvd.
1463 Sofia, Bulgaria
E-mail: office@nmd.bg